هۆرامان

هۆرامان

گوڤارێوە گرد لایەنەی مانگانەن دەستەو نویسەرا هۆرامانی بەرشکەرو .. ژمارە 24 ومانگو 9 و ساڵەو 2009

بەشداریی ژەنێ جەسیستم و ئابووری دەوڵەتینە

دەستوورو هەمیشەیی کوردستانی

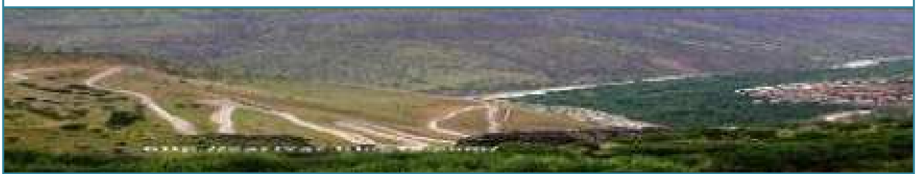

گوڤارێوە گرد لایەنەی مانگانەن دەستەو نویسەرا هۆرامانی بەرشکەرو ..

ژمارە24 و مانگەو 9 ساڵەو 2009

دەستەو نویسەرا

ئاسۆ بیارەیی

assobyari@yahoo.com

هەورامان توفیق عەلی

Berzi–san@web.de

ئەردەڵان عەبدوڵا

ardellen4@yahoo.de

شاخەوان نەقشبەندی

shaxewan@hotmail.co.uk

پەی کیاستەی پێشنیارو ڕاکاتا و کیاستەی بابەتەکا تاودی پی ئیمایلە پەیما کیاندی

horaman-govar@web.de

www.hawramanno.net

ناوەخن

- بەشداریی ژەنێ جەسیستم و ئابووری دەوڵەتینە..
- نارەزایی دەگاکا هەورامانی سەرو ئاویێ..
- کێشەو ئایر کەوتەی..
- ڕەوتی مێژوویی زوانی کوردی هۆرامی و پێوەندی زوان ، فەرهەنگ و دەسەڵات..
- دەستوورو هەمیشەی کوردستانی..
- فیدراڵەیەت و پارێزگاکا...

دەگاو ئەحمەد ئاواو زەڵمی ناڕەزایشا بەروست وەرانوەرو دابەشکەردەی ئاوەو ئەحماوای

بەپاو هەواڵێوەکە جە سایتوو سبەی وەڵاکەریانۆ دماو دەربڕیەی ناڕەزایی خەڵکو ناوچەکەی کە ڕوو 28 و 29 و مانگەو ویەردەی سەرو نایەکسانی بەشکەردەو ئاوەو سەرچاوەو زەڵمی سەرو گوندەکا ناوچەکەی ..

جە کۆنگرێوە ڕوژنامەنوسینە جە ناحیەو خورماڵینە بەڕیوەبەرو ناحیە و خورماڵی سمکو سالار باسش سەرو ئا خاڵاکەرد کە هاوڵاتیا ناوچەکەی داواشکەرا و واتش : چەنی لایەنە پەیوەندی دارەکا سەرو یاگی چارەسەرکەردەی کیشەکە ریکی

کەوتینمی کە سەحاتێوە ئاو پەی هەردووی گوندەکا زیادکریوو و ئاویچ پەی باخەکاشا دابین کریوو .

دەربارەو ئانەیە کە هاوڵاتیا گلەیشا سەرو پیسی ئاوەو واردەیۆ هەن بەهۆو ئامای گەشتیارا پەی ناوچەکەی ... بەرپیوەبەرو ناحیەو خورماڵی ئامازەش پەنەیەدا کە ساڵا ویەردەی بوریە ئاوەکی جە سەروچاوەیۆ دوریبینی وەرو ئانەیە ئاوەکی بینی ، بەلام ئیسە ئا بوریی جە سەروجاوەیۆ نزیکینی و ئاوکی پاکەنە .

ئانەچش وات کە تا ئیسە 70% و کیشەکەی چارەسەر کریان و داواما کەردەن چن پرۆژێوەتەر جەناوچەکەنە جی بەجی کریوو چانیشا کیشەو ئاودێری باخەکا بەدروست کەردەی جووەو چیمەنتووی ،

بەروست بیەی ئی کیشەیە کە هاولاتیا ناوچەکەی بەهۆو کەمبیەو ئاوەو سەرجاوەو زەڵمی خەڵکی ریگرنی کە بەردەی ئاوەو زەڵمی پەی هەڵەنجەی و دەسەلات و حکومەت جەناوجەکەنە پەی چن ساڵێوە ملو ئی گرفتە هەن و بەڵین چارەسەریشا دان و پەیشا چارەسەر نەکریان .

بەهۆو ئایەر کەوتەیۆ زیاتەر جە 150 دۆنم زەمین جە هەڵەنجە و بیاری زیانشا پەنەیاوا

بەپاوو هەواڵێوە جە سایتو سبەی وەڵاشکەردۆ کە 150 دونم زەمین جە دارستانوو سروشتی و لەوەڕگا و باخ جە سنورو هەڵەنجە و بیارینە سوتەن و زیانش بە ناوچەکەی یاونان .

سەنتەرو ڕیکخەرو چالاکیە مەدەنیاکا جە هەڵەنجەنە وەڵاشکەردۆ : بەهۆو ئایەرکەوتەیۆ جە کەشەکا شنروی و لادەگاکا تاژان و کانی گویزەو هێژاڵ جە نزیکو هەڵەنجەی ، نزیکەو 50 دونم لە وەڕگا و باخو خەڵکی و دارستانو سروشتی سوتەن و زیانش پەنەیاوان بە 10 ملیون دینار مەزەندەکریوو .

سەرچاوەکە واتش : تاویا دماو 24 سەعاتی ئایەرەکە جە ڕاو تیمەکا ئایەر کوشنەیۆو پولیسو دارستانی و چالاکیە مەدەنیەکا وە کۆنترۆڵ کریوو . بەهۆو ڕوداوەکەیۆ جە بیارینە زەرەرێ گەورە بە 4 باخی هاوڵاتیا کەوتەن جەنی دارستانە سروشتی و لەوەڕگا گاکا جە ناوچەکەنە زیانشا پەنەیاوان کە زیاتەر جە 100 دونم زەمینا و بەزیاتەر جە 110 ملیۆن دینار زیان مەزەندەکریوو .

ڕەوتی مێژوویی زوانی کوردی هۆرامی و پێوەندی زوان ، فەرهەنگ و دەسەڵات

عادل محەمەد پور

ئاخێزگەی جوگرافیایی – مێژووی زوانی کوردی و

پێوەندی ئەندامی هۆرامی - زازایی و ئازەری کۆن

لە پانتای دابەشکردنی جوغرافیای زوانی یەکگرتووی هەر نەتەوەیەکدا، کە پێکهاتەیەکە لە هەندێ زار و شێوەزار؛ جەماوەر بە یەك چەشن و یەك شێواز پەیڤین ناکەن، لە ناو توێژە جۆراوجۆرەکانی شەقام و گلێرگە، تەنانەت نێوان: تاکەکانی جڤێنگە و خێزانەکانیشدا، بە پێی رووکردی سۆسیایی و چەشنی دیا و روانین بۆ ئاسۆکان، لە واچەکانی خۆیاندا، ئەم جیاوازییە، لە ئاستی دەنگ، رواڵەت، لێکدراوی توخمەکان و باری کاربردی زوان و ماناداا، دێننە سەر کردە و پراکتیزە کرن.

پلات فۆڕمی زوانی کوردیش لەم ڕێسا زوانیە جیاواز نییە. وەك زوانێکی زیندوو و ئەکتیو و مێژینەمەند و یاگە و پێگەدار، خاوەنی بێچمی ڕەچەڵەك و هەرێمی تایبەت بەخۆیەتی. لە بەر ڕۆشنایی پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیدا، دەبێ بگاتە دوو ئەنجام:

یەکەم: ناسینی ئاخێزگەی سەرهەڵدانی (جوغرافیای شێوەزوانەکان)؛ کە ئەویش پەیوەستە بە چەشنی کارکردی تایبەتی کۆمەڵایەتی و سۆسیایی زوان و تەشەنەی لە دەڤەرەکاندا.

دووەم: کەشف و پێناسەی ڕۆگەی (مێژوویی زوان)، بە هاتنە ڤەشانی ڕەوەندی گۆڕانکاری واچەکان و توخمەکان لە ڕەوتی مەودا زەمەنیەکاندا.

لە نێوان کۆی شێوەزوانەکانی کوردیدا، هیچ کە جیاوازی فۆنۆتیکی و سینتاکسی (ڕا زوان، ڕێزمان) و سیمانتیکی (ماناناسی) لە فۆڕماسیۆنی زواندا دەبینرێ؛ لە بن لقەکانی دیالێکتەکانیشدا ئەم ناتەبایی و ناهەمسەنگییە هەست پێدەکرێ. بۆ نموونە لە هۆرامیدا، کە خۆی پاژێکە لە شێوەزوانی گۆران، ئەم جیاوازییە گوند بە گوند هەست پێدەکرێ. ئەگەر لە گوندی (دزڵی) بییەوە بەرەو هۆرامانی تەخت و لهۆن و پاوە و... ڕێکەویت، دەرکەوتی جیاوازی شێوەی وتنەوەی واچەکان، دێنە هەست پێکرن. یانێ بە پێی مێژینەی دەڤەرەکان و هەڵسووکەوتی کۆمەڵایەتی، چەشنی دیای (ڕوانین)، کارکردی دەنگەکان و توخمەکان و شێوەی پەیلوای و دەربڕینی واچەرەکان

(بێژەرەکان)، دەگۆڕرێ. بۆ نموونە: ئاخێزگەی (مەخرەج) دەنگی (و، w) کە لە (دزڵی) و هەندێ شوێنیتر گۆی پێدەکرێ لە تەخت و دەورووبەر و لهۆن (دزاوەر و نۆتشە) و هەندێ توخمی زوانی پاوە، بە (ڤ، v) دەگۆڕدرێ ، واتە: تەشکی کۆنتر بە خۆیەوە دەگرێت، بە قەولی زوانەوان، ئارکائیزە دەکرێ . بۆ نموونە: لە چاوگی لوای، liway (لە دزڵی و دەرەکێ و دەمەیەو و... لوە، liwe) یە، لە (دزاوەر و نۆتشە و...لڤە، live) یە، یانێ فۆنێمی «لێوی» (و، w) هەرچی بەرەو شوێنی کۆنتری هۆرامان دەڕۆین بە واچی «لێوی - دانی» (ڤ، v) کە دەنگێکی پاشماوەی ئاڤێستایە، دەگۆڕدرێ ئەمە فاکتێکە بۆ ئەوەی ئەم ناوچانە بە ناوەندی سەرهەڵدانی جوگرافی ئەو توخمانە بزانین، پاشان بۆ دەڤەرەکانیتر تەشەنەیان کردووە یان ئاڵ و گۆڕ بە سەریاندا هاتووە.

یان توخمی (تەکیە، accent) ی بڕگە لە ژاوەرۆدا دەبێتە پرنسیپی جیاکەرەوەی شێوەی دەربڕینی واچەکان لە گەڵ باقی ناوچەکانیتری هۆراماندا، کارواژەی (ملوو، milo، دەچم) لە هۆرامانی ژاوەرۆدا دەبێتە: melo، تەکیە دەکەوێتە سەر بڕگەی دووەم (Lo) بەڵام لە دەربڕینی دۆخی نیگاتیڤی ئەو هەرمانەدا، دەڵێن: melo، یان nimelo، تەکیە دەکەوێتە سەر بڕگەی ئەوەڵ (me). ئەم گۆڕانکارییە لە سەر عونسورە زوانیەکانیتریشدا دەبینرێ. بە پەیلوای من ئەم رووکردە زوانیە خود بە خود زوانەوان هەڵدەنێ کە لەم دەڤەرانەدا، باشتر ئارکائیسمی توخمەکان پێناسە بکات و رۆگەی سەرهەڵدانی مێژوویی و پرۆسەی ئاڵ و گۆڕی زوانەوانییان دەربخات. بە لەونێکیتر

دەتوانم بڵێم: دابەشبوونی جوغرافیای زوان، دەتوانێ یارمەتیدەرێک بێ بۆ زوانەوان، کە بزانێ: هەندێ توخمی زوانی لە ناوەندێکدا، سەرەتا رسکاون، پاشان بۆ ئاقاری دەورووبەر بە شێوەیەك ئەکتیو و بزاوتوو و دینامیك بە ئاراستەیەکیتردا، تەشەنەیان کردووە، کە دەتوانێ هەندێ مۆراڵی راستەکی مێژوویی بۆ ئەو مرۆڤانە، روون بکاتەوە. ئێستا کە شێوە زوانی هۆرامی، لە ژانری پەخشان و نووسیندا، کەمتر پێی بنووس دەکرێ ، تەنیا توانستەکانی لە چرِی دەنگەکانی ئاخافتن و تێکستی شیعر و گۆرانیدا، قەتیس ماوەتەوە، ئەمە لە کاتێکدایە لە مەوداکانی رابردوودا، بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ زوانی رەسمی و حکوومی بووە و بووەتە وەجاخی نە تەنیا گۆران، بەڵکوو زوانی کوردی بە تێکرِا و زوانی ئازەری کۆنیش، کە ئەویش لقێکە لە زوانی مادی. پێداچوونەوە بە سەر ئەم رووکردە مێژووییە وا دەکات کە ئێمە زۆر بە هەستیارانەوە، لە دیاردەکە بدوێین، چوونکای لەم حاڵەتەدایە تیشکۆی قەوارە و بەکگراوندی راستەقینەی زوانی کوردی، دەبێتە زوانحاڵی مێژوو و واقیعییە دەرەکییەکانی پێکهاتەی زوانی ئەم نەتەوەیە.

بایەخی شێوە زوان، هیچی لە زوانی سەرەکی و ئیستاندارد و دەستەبژێر نزمتر نییە، تەنانەت (ئیسکیموووەکان و هاتن تاتەکان و هۆپییە سووورپێستەکان) کە تەنیا خاوەنی هەندێ سیستەمی عاداتی گوتارین، هەرچەند لە روانگەی ئەنترۆپۆلۆژییەوە، دواکەوتوون؛ بەڵام لە ئاستی پێکهاتەو

سیستەمی زوانیدا، کامڵن و هیچ چەشنە جیاوازیەکیان لە گەڵ زمانە پێشکەوتووەکانی ئینگلیسی و فەرانسیدا نییە، ئەمە ئاڵ و

گۆڕ و دەسکەوتی رووونیای (رووکرد) دەسەڵاتی سیاسی و ئابوورییە کە سۆڵتەی فەرهەنگی درووست دەکات و سەرەنجام شێوە زوانێك دەبێتە زوانی پێوەر و یەکگرتووی ئەو نەتەوە. «لە سەرەتای سەدەکانی ناڤینی ئورووپادا، کە هێشتا پرۆسەی دەوڵەت - نەتەوە، پێك نەهاتبوو، دەوڵەتڵە ناوچەییەکان حکوومەتیان دەکرد، زوانی رەسمییان و چالاکیی نڤیساریشیان، هەر ئەو شێوە زوانانە بوون، کە جەماوەری ناوچەکە ئاخافتنیان لە سەر دەکرد. زوانێك بە ناو (ئیتالی، ئیسپانی یان فەرەنسەوی) نە دەناسرا، بەڵکوو بە راشکاوی و فەرمی ناو لە شێوە زوانی (نۆرماندی، پیکاردی، شامپانی، لئۆنی، ئاستووری، سیسیلی، میلانی، و ونیزی) و... دەبرا و پەیڤین و نڤیساریان پیَدەکرا.» (1)

بەم وەراییە ویستم تۆماڵی بایەخداری شێوەزوانەکان بکەم و هەندێ راستی لەم پێناوەدا بخەمە روو و بڵێم کە چەندە کاردانەوەی ئەرێنیان هەیە بۆ گەیشتن بە لووتکەی زوانی ئیستاندارد. زاراوەکان، چمان کەمپ و ژێدەرێکن، بۆ حەوانەوە و وەرگرتنی تۆشە و وزە و گوڕ و توانستی توکمەی زوانی یەکگرتوو، لە بەر تیشکی ئەم دانووستاندنەدایە کە یەکێك لە پرنسیپە هەرە مەزنەکانی نەتەوەکەمان کە چییەتی ناسنامەی فەرهەنگیمانە، رووناهیترو بزێوتر و توکمەتر دەکرێ . خزمەت بە ژێدەر و کەمپە زاراوەکان، خزمەتە بە یەکگرتوویی زوانی کوردی.

دەستورو هەمیشەی کوردستانی

شاخەوان نـەقشبـەندی

بـەریتانیا

2009/08/26

دماو وەڵاکەردەیۆ دەستورو هەمیشەی کوردستان و باشوری و وانیایێۆش ، فرەو لایـەنـە سیاسیـەکاو کوردستانیو فرەو ڕۆشنویرەکا کوردستانـی پەسەند نـەکەردە ، داواو ئانـەیشا کەرد کە دەنگدای سەرو ئا دەستورەیە مدرۆ چون کەمو کوڕییێ فرێش هەنێ کریۆ هەرمانـەی خاستەرەش پەی کریۆ ، ئێمەیچ پێسە هۆرامی و هاواریەکا یان واچمێ فرەو ڕۆشنویرە هۆرامیەکا و هاواریەکا و ئا کەسێ کە چا بوارەنە شارەزایشا هەن پەسەند نـەبێ ، هۆکارو پەسەند نـەبیەی دەستوری لا هەورامیەکاوە هاواریەکاوە ئانـەبێ کە بە هیچ جۆرێ یان هیچ بەندێنە باسو هۆرامانیو هاوریەکاش چەنە نـەبێ ئینەچ بی بە هۆکارێ کە پەسەند نـەبۆ ، پەسەند نـەبیەکەیچش هینو ئانـەی نیا کە هۆرامی و هاواری وێشا بە کورد نـەزانابۆ یان گەرەکشا بۆ وێشا جیا کەراوە ، بە نامە ئاردەی ئا فەرهەنگە دۆڵەمەنـەیە مەبۆ پانـەی کە هەورامی و هاواری جیا کەرۆ وە جە کوردی ، بەڵام جار جارێ وینمێو مژنەومێ کە کەسانێ مەیا باس چانـەی کەرا کە گوایا گەرەکشانـە وێشا جیاکەراوەو وویشا بە نـەتـەوێ جیاواز بزانا ، هەورامی و هاواری بەشێ سەرەکی ڕەسەنو کوردیا کەسێچ مەتاوۆ جیاش کەرۆوە

چون بەلگە مێژویەکا ئانەی مەواچا کە ئێمە جیاوازێبیمێ ، بەڵام هۆکارو پەسەند نەکەردەی دەستوری چن هۆکارێ تەرێنێ کە لاو ئا کەساوە بە منیچۆ قبوڵنیا هەڵبەتە جە ڕوانگەو منۆ ڕەنگا کەسانێ تەرێ با جۆرێتەر ویرکەراوە منیچ گەرەکم نیا بەنامێ کەسیۆ قسێ کەرو ،

بە پەی لوای من نامە ئاوردەی هۆرامیەکا و هاواریەکا جە دەستورەنە گێلۆ وە پەی چن هۆکارێ کە بە کۆلی باسشا چەنە کەرو .

پێسە گردما مزانمێ کوردستان بە گردی جە چن فەرهەنگێ جیاواز و چن زوانو زاراوێ جیاواز پێک ئامانو تەنانەت جیاوازیەکەشا ئنە فرەن کە ناوچە پەی ناوچەی هەست کەری کە ئینای ولاتێ تەرەنە ، زوان فەرهەنگ کۆمەلایەتی تەنانەت فرە لێکۆڵینەوەش سەر کەری واردەیچەنە جیاوازیش هەن ، تەنانەت فرەتەر بلمێ دینیچەنە برا هاواریەکێما جیاوازیشا هەن ، بەلام کاتێ هۆرامی و هاواری وێش بە هەوێنو کوردی بزانۆ نامە ئاردەی زوانەکەیشاو فەرهەنگەکەیشا و تەنانەت دینیچ کە بە هۆرامی نۆسیانو دینو برا هاواریەکان هیچ جیایێ نمارۆ ئاراوە کەواتە نامە ناردەیش جیای مارۆ ، کاتێنە وەرو خاترەو خاترا نامێ لایەنێ تەرێ مەیا دەستورەنە با لێوە بێبەش نەبۆو ئەوێ تەرێچ با بە ساحب بەشێ ،

کۆتاییەنا گەرەکما ئانەی واچو هۆرامی و هاواریچ پێسە گرد چینو توێژەکا گۆمەڵگاو کوردەواری جە نەهامەتیاکا بێ بەش نەبیەنو گێرە ناوچەکە جە گرد لێوە تەری زەرەرمەنتەربیەنو

نەهامیەتییَ فرەتەریَش دیَنیَ ، هیچ بواریَچەنە بەگۆیَرەو ویَش یان واچمیَ ئنەو ئا زەرەمەندیا کە ناوچەکەی دیەن هیچش پەی نەکریان ، بەڵام ئینەشا ئاوەدان کەردەیۆ نیاو ئینە چیویَوەن کە باس نەکەردەیش تەنیا ئانە نەبۆ بلۆ قاڵابو پەش گۆ وستەی هیچ چیَویَ تەر مەرمانۆ ، کاتیَ کە گرد لایە مزانۆ کە هۆرامی و هاواری فەرهەنگیَ تایبەتو جیاوازش هەن جە گرد بەشەکا تەرو کوردستانی و زوانیَ دۆڵەمەنو باستانیش هەن و تەنانەت برا هاواریەکیَما دیانەتیَ تایبەتشاهەنو فرەیچش بە هۆرامی نوسیان ، هەق بیَ پیَسە کلدوئاشوریەکا نامیَشا ئامیَ ، بەنامە ئاردەی کەمە دینیەکا مافیَ دیمۆکراتیاو هەر لیَوە یان هەر وڵاتیَ باوەڕش بۆ بە ئازادی و دیمۆکراتی بۆ ئانا ئشۆ دان بنیَۆ بە گرد دیانەتیَوەرە با شۆن کەوتەکیَچش کەمیَ با خۆ هەنو کتیَبشا هەنو زوانی جیاوزیچشا هەن کەواتە چی نامیَت نیَ ، نە هەورامی یان هاواری داواشا کەردیَنە کە جییَ باوە و نە ویَچشا جیا کەراوە بەلام گەر قەرار بۆ دەستور دەستورو گردی بۆ با گرد کەسیَ هەست کەرۆ کە دەستورو ویَشا ، وەختیَ کە دەستورەکە ویَمش چەنە نەوینوە چەنی قبوڵش کەرو و بە هینو ویَمش بزانو .....

فیدراڵیەتو پارێزگاکا تێکدای ئەزموونو باشورو کوردستانیا

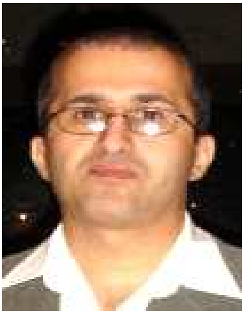

ویستان و دید

ئاسۆ بیارەیی

8/17/ 2009 سوێد

ئا نیمچە سەروەرییە کە جە باشورو کوردستانیەنە درست بیەن و و وەشکریان، بەرهەمو ڕەجو قوربانی خەڵکو کوردستانیا کە هەزارا شەهیدێش پەی دان و چن جارێوە ماڵوێرانیش سەرو ئانەیە توش بیەن. جە دەسدان ئا ئارامی و ئاشتیە کە هەژدەساڵێن دروست بیەن پاڵ و پەردەو پیلانێ دوژمنا کوردستانی گۆرەترین زەر یاونۆ پا سەروەرییر کە هەن چا پرچە و کوردستانینە. بیرۆکەو فیدراڵیەت و پارێزگاکا بیرۆکەو داگیرکەرا کوردستانیا بە هەمکاری چەنی تورکمان، ئاشۆرییەکێ و هەنێ لایەنێ کوردێی وێما.

ڕەنگا ئەگەر کوردستان وڵاتێ سەربەخۆ بیێ، فیدراڵیەت و پارێزگاکا هێج زەرێوەش بە یەکبوون و خاکو کوردستانی نەدێ،وەڵیم ئی بیرۆکە، مەبەست بیرۆکەو فیدراڵیەتو پارێزگاکا دووبەرەکی و وز و بەین وخەڵکو دەڤەرەکا کوردستانی، پەی

نموونە سۆران و بادینان وهۆرامان، خەلکەکە زیاتر جە یۆی دورتەر گنۆوە، چونکە پیسە واتم کورد خاوەن و دەوڵەتو ویش نیا. نەک تەنها ئانە، بەڵکو ناوچە داگیرکرێکی پێسە کەرکوکی و یاگەکێ تەرێ کە هەلای ئنێ چێرو دەسەڵاتو عەرەبینە، با بە قوربانی فیدراڵیەتو پارێزگاکا،چونکە کورد ئاوەختە مافو ئانەیش نیا کە داواشا کەرۆ. کەواتە دۆڕاو یەکەم و دووەم ە تەنیا میللەتو کوردیا.

فیدراڵیەتو پارێزگاکا، گۆرەترین زیان مدۆ خەباتو چنساڵەو گەلو کوردی، چونکە کورد پیسە گەلێوە هەڵای ئینا قۆناغو ڕزگارینە و وڵاتش نیا. ئێمە تاومێ نموونە فیدراڵییەت و شارەکوردیەکان ڕۆژهەڵاتو کوردستانی بە نموونە تەماشا کەرمێ. فارسەکێ تەنها بە ئوستان و سنەی ماچا کوردستان. بە پارێزگاو کرماشانی، هەمدان،ورمێ، زەها و فرە ناوچە کوردنشینەکێ تەری بە کوردستان مەنیارە و حاشاش چەند کەرا. ئینە ئەنجام و ئانەین کەفارس پێسە نەتەوێوە داگیرکەری بیەی کوردیش پیسە میللەتی گولانە کەردەن.

یاگێ ویشەنە کە گرد شارەوانی و فەرمانداری و ناوچێوە دەسەڵاتش ویش بۆنە، بەلام مشوم ئادەسەلاتە یەکپارچەیی خاکو کوردستانی نەوزۆنە مەترسی، چونکە پێسە واتم کوردستان هەڵای خاوەن قەوارەو ویش نیەن. ئێمە تاومێ باس و ئانەیچ کەرمێ، ئەگەر پەی نموونەی دماڕۆنە شارو سلێمانی،پەی بیبە فیدراڵی، ڕەنگا شارەکێ تەرێ هەمان هەنگام بنیا و ئاوەختە کارکەردەی پەی پرۆسەو یەکگرتەی کە پێویستا پەی قۆناغو ڕزگاری کوردی ئاسان نەبوو، چونکە گرد پارێزگێوە فرەو جاری

تەنیا بەرژەوەندی وێش تەماشا کەرۆنە. ئانە زیانی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی با مدرۆنە کە ئاسن مەبۆنە پارێگێکی یارمەتی یەکتری بدا..

جە ڕو دەروونێو وەر هەمان هۆکاری(کە کورد وڵاتو وێش نیا) هەر ناوچێوە کۆمەڵێ یاسێ و ڕێسێ پەی وێش منیۆرە کە چەنی ناوچەکا تەری کوردستانی یەکانگیر مەبا. ئێمە باشوورنە دمای جەنگو براکوژی، تەماشەکەرمێ ئیسەیچ فرەچێو شارو هەولێرو چەنی شارو سلێمانی و دهۆکی فرە جیاوازا، ئانەیچ پێوەندیش پا دووە دەسەڵاتەیۆ بیەن کە سالاری کوردیشا چی پارچەنە کەردەن. پۆکی ئانە ئەرک و پارتییەکاو هێزەکان کە بەووردی و زانستی تەماشا و پلان و فیدراڵیەت و پارێزگاکا کەرا و بەرنامێوە زانستی بنیارە پەی ئانەیە مەردمو کوردستان جەیۆی نزیک بۆوە و بۆچونە جیاوازەکاشا خزمەتو کوردستانیەنە وزیا کار.

کەواتە چی قۆناغەنا فیدراڵیەتو پارێزگاکا گۆرەترین زیان مدۆ بە کوردی و پێویستا گرد لایەنێوە دژش هەڵوێستە کەرۆ.

بەشداریی ژەنێ جەسیستم و ئابووری دەوڵەتینە

ریژین کورد ریژین کورد

مشیۆ هەر وەرو ئا نابەرابەریەی کەجە سیستم و کارو بازارِیەنە هەن پاسەش کەردەبۆ کەژەنی نەبییێبۆ بە بەشێوە جەلرۆژە گەورەکا کاری! بەڵکو تەنیا پێسەو فەرمانبەرێوە یان کرێکارێوە چێرۆ دەس و سەرمایەدارانە یان دەوڵەتینەکارشا کەردەبۆ، هەر وەرو ئانەینە کە وینمێ جە وڵاتەکاو جەهان و یەرەمیەنە کەمتەر ژەنی بەپۆستە باڵاکا یاوۆ.

هەندێ پەیلواو و ئانەیشا هەن کە پێویستا ژەنی کارانێوە بەئەنجام یاونۆ کە تایبەتا بە وێش، واتە تواناو ژەنێ تەنیا دلێ چن کارێوە دیاریکریاینە هەن، بەبەهانێ ئانەی کەژەنی تەواناش سنووردارو کەمتەر جە تەواناو لێیایان! بەهۆکار ئانەی مشیۆ ژەنی کارەکا پێسەو : پەرستاریی، نووسینگە، وەڵاًمدایۆ و تەلەفۆناتی، خەیاتی)بەئەنجام یاونا، یان هەندێوە تەر جە بازرگان و دۆڵەمەندەکا باوەڕشا ڵاسەن کەمشیۆ سوود جە ژەنێ هۆرگێرا ڵەی دلێ ریستۆرانت و هۆتَلەکاشا چون بە کارکەردەو ژەنێ چی یاگانە بۆبە هۆکارو زیادبیەو مشتەری و مێمانەکاشا. هەڵبەت ئی بیروبۆچونێ چەنی جیاوازی کلتوورو ئاست و رۆشنبیری و بەڵاو سیستم و ئابووری و بازارِو کاری جە کۆمەڵگەنە فارِیا، چێنە گرنگ ئانەن کە تاچ رادێوە و چەنی تاوا

سوود جه تەواناکا ژەنێ هۆرگێرا ڵەی کارکەردەی و بەرزکەردەیۆو ئاست و ئابووریی دەوڵەتی.

بەنموونە جه دەیەی ویردەنە بەڵاو گۆڕانکاریەکا کە ئاما سەرو سیستم و وڵات و کەنەدایرە، وجود و ژەنێ جه بەش و ئابووری ئی کیشوەرەینە گەشێوە فەراوانش بەوێشۆ دی بەجۆرێوە تا ئیسا 35 دەر سەد و کۆمڵانیا و کارگە هەمەجۆرەکا موڵک و ژەنان یان ئینێ چێرو ئیدارەو ژەنانە. کۆمەڵگەو کەنەدای کە بە زیاتەر جه 33ملیۆن کەسا خەملێۆ بەپاو ئامارەکا 821هەزار ژەنی بەکاری گرنگ و سوودبەخشۆ خەریکێنێ، هەربەڵاو ئا زانیاریا کەجه فەرمانگەو ئامارو کەنەدایۆ ئامێنێ هیچ کام جه وڵاتە پێشکەوتووەکا تەری ئی ژمارەشا جه سیستم و ئابووری دۆڵەتینەو جه بەشداری ژەنانە تۆمار نەکەردەن وەرو ئانەیە ئیسا ژەنا کەنەدای بە ئاست و باڵای یاوێنێ جه کارو خاوەنداریـنە، ئینەیچە راستەوخۆ رەنگدانەوێوە وەرچەمش جەبارو دۆخ و ئابووریی وڵاتەکەیشانە نیشاندان بەتایبەت جه بوارەکا بەرێوەبەردەی و پەروەردەو فێرکەردەی هونەریی و زانستیەنە رۆڵێوە گۆرەشا گێڵنان. فرەو ئا ژەنا پۆست و کارگێڕیشا جه قۆناغەکا وەڵێ زانکۆو پیمانگاکانە ەن و تاوانشا زیاتەر جه دووێ ملیۆن کەسا وزا

سەرو کاری، خاسترین بەڵگە پەی ئینەیە ئا ئامارەن کەجه ساڵەو 1981 تا 2001 دریان کە ئاژەنا کاری گەورەشا کەردەن بەرێژەو 208% زیادشا کەردەن جه وەختێوەنە هەمان ژمارە پەی پیایا 38% بیەن. بەنمونە جه ساڵەو 2005 50% و ژەنا بییێنێ بەخاوەن و 31% کۆمپانیاکا کەجه بوارو تەکنۆلۆژی

پێشکەوتوونە، هەر چێوە دیار گنۆ کە ژەنی و کەنەدای زیاتەر ئارەزووشا جە کاری تازەو سەردەمیا نەک کاری فۆلکلۆری!

ئەگەر گەرەکما بۆ تەمەن و ئاژەنا دیاریکەرمێ ئانە تەمەن و ژەنە هەرمانکەرەکا ئینا مابەین و 35-45 ساڵینە، یۆتەر جە خاڵە گرنگەکا چی وڵاتەنە ئانەن کە نیمەو ژەنا دلێ یانەکاشانە کارەکا بە ئەنجام یاونا.

دیارە کە جە کوردستانەنە ژمارێوە فرە جە ژەنا خەریکێ کارینێ جە راو فەرمانگەکاوە تاومێ واچمێ ەەریۆ چانیشا رۆژانە 6 سەعاتێ کارکەرا، مشیۆ لەرسمێ ئەی چی ئی ژەنێ نەتاوانشا کاریگەری سەرو لێشکەوتەو ئابوری کوردستانیۆ وینا؟ چێنە چن لەرسێوە گرنگ مەیا ئاراوە کە ئایا ئا ژەنێ رۆژانە بەراستی 6 سەعاتێ جە فەرمانگەکانە کارکەرا یان هەرۆشا کەمتەر جە 2سەعاتا کارکەا؟ ئایا تەواناو ئاژەنا چانەیە زاتەر نیا کە رۆژانە بەماوەو ئا چن سەعاتەی کارو بەرێوەبەردەی یان خاوەنداریێتی پرۆژێوە کەرا؟ جەساڵەو 1990 تا 1998 ژەنا ئەمریکای 9.1 کارو بەرێوەبەردەیشا ئەنجامدا کە 27.5 ملیۆن کەسێشا وستێ سەرو کاری و جە ئەنجامەنە رێژەو 3.6 تریلیۆن دۆلارێشا جە ئابووری وڵاتینە بەشداری پەنەکەرد دیسان ئی بەڵگە ئانەی سەلەمنۆ کە ژەنی تاوا جە کارەنە زیاترن و تەواناکا بەکار وزا و دۆڵەت خاسترین سوودشا چەنە هۆرگێرۆ. خۆ ئەگەر ئانەیچە نەبۆ مشیۆ ئانەی وەرچەم گێرمێ کە کارکەردەی جە وێشەنە سوودو کەڵکو وێش هەن چانیشا: جە روو کەسایەتیەوە ژەنی تاوۆ دڵنیایێوە فرەتەر جە رووەو ئەرەمەزیارەی ژیانی و گوزەرانیۆ زیاتەر پەشتی بە تەواناکاو

وێش بەسۆ، هەرلاسە جە روە کۆمەلایەتیەکەیۆ جۆرێوە جە سەڵنای کیان وبەرجەستەبیەو ژەنێ پێسەو تاکێوە بەسوودی پەی کۆمەڵی جە وەرانوەرو پیاواوە بەروزۆ، هەر لاسە ئێمە زانمێ کە جۆرە نەزەرێوە جە کۆمەڵەنە پەی ژەنێ هەن کە پێسەو رەگەزو دووەمی تەماشەش کریۆ تەنانەت ژەنی وێچشا هەمان نەزەرەشا لاوە درووسە بیێنە، ئیسا مەبەستما ئانەن کە کارکەردەی ژەنا بۆبە هۆکارو کاڵ کەردەیۆ ئی نەزەرێ و جە ئەنجامەنە پاسە کەرۆ ژەنی پێسەو رەگەزێوە کارای جە کۆمەڵەنە وێش وینۆوە.

من پاسە زانو گرد وەختێوە دەوڵەت تاوۆ بە پلانی زانستی وێش سوودی تەمام جە تەواناکا ژەنێ هۆر گێرۆ و هەلی زیانتەرشا پەی کەرۆوە تا بەیا مەیدان و کاریۆ، بەتایبەت ئاجۆرە کارا کە وێشا ئارەزووشانە یان چەنەش سەرکۆتێنێ، هەر ئینە بۆ بەهۆو ئازادبیەیشا جە هەر کۆسپێوە کە بە هۆکارو نەبیەی یان کەمی ئابووری و بارو دارایشاوە رووبەروشا بۆوە.

ئی بابەتە جە سایتو hawraman.com وەرگێریان

Hawraman Jurnal

www.hawramanno.net

Guvarewe manganen Destew Nwisera Horamani bershkero

Jmare 24 u Mangew 9 y Salew 2009

Guvaro Horamani

Guvaro Horamani